

een ongeluk is getroffen. De hier bovengenoemde vogels heb ik allemaal in mijn gebied zingende aangetroffen gedurende eenige dagen, terwijl ik ze dan later niet meer hoorde. Het gezelschap wiewalen was zelfs heel talrijk en bijzonder luidruchtig.

Mogelijk kunnen onze lezers nog wel meer van dergelijke gevallen opgemerkt hebben en dan meteen nog iets, dat wel de aandacht waard is, n.l. of zoowel op bepaalde plaatsen of op bepaalde tijden zich trektoepjes vertoonen, voedsel zoekend of overnachtend; dus étappen van de trektocht, zeer belangrijke punten in de vogelgeografie. Let er eens op.

JAC. P. THUISSE.

OVER CALLUNA VULGARIS OMNIUM SANCTORUM EN ANDERE VORMEN.

OP 20 October 1926 deed ik op de Mookerhei een mooie ontdekking. Daar stond tusschen de volkomen uitgebloeide Callunaplanten een forsche pol in volen bloei. Niet met nog wat bloeiende topbloempjes, zooals ze laat in 't jaar hier en daar te vinden zijn, maar met nog geen uitgebloeide bloemen, terwijl er nog vele knoppen aan de plant zaten. Eigenlijk was het hoogtepunt van den bloei nog niet bereikt. Behalve de meer blauwpaarse bloemkleur (de gewone vorm is roodpaars), viel dadelijk

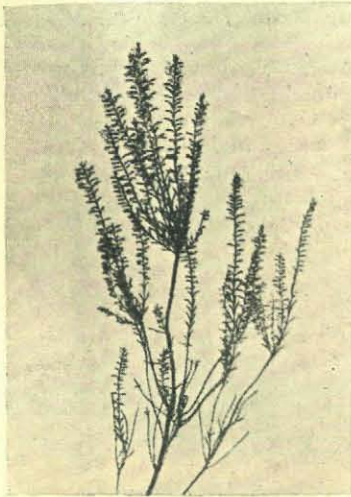

Calluna vulgaris f. *Omnium sanctorum*.
Takje van de eerste plant.

de veel lossere bloeiwijze op. Toch moest ik eerst een takje van den gewonen vorm er bij nemen, eer ik zag, dat het zat in de langere bloemsteeltjes, dicht volgepropt met blaadjes. Een merkwaardige plant, zeker vier à vijf jaar oud. Misschien een adventiefplant? Enkele meters er van daan is het terrein, waar de werklui van de vlasfabriek het vlas uitspreiden. Met buitenlandsch vlas meeg gekomen? Of misschien met kapok aangevoerd? De fabriek is er een honderd meter van verwijderd, kapokpluisjes vliegen ver en Callunazaad is licht. Een eindje verder is bovendien de losplaats van het Mooksche station. Daar staat echter tegenover dat in de buurt ook niet de gewoonste adventiefplanten groeien en zoover ik weet zijn er nog geen Ericaceeën adventief gevonden. Daar het te laat was geworden, nam ik mij voor een volgende week de hei eens goed na te zoeken. Zoo gedaan, en na lang rondzwerven vond ik een nieuwen pol, weer een prachtplant, ver van nummer één, zoodat het adventief zijn wel buitengesloten zal zijn. Sinds heb ik heel wat voetstapjes op de heidevelden in de buurt gezet en niet zonder resultaten. In 't geheel vond ik een en twintig planten, zes onder Mook, acht onder Malden, één bij 't Heilig Land, dus vijftien op het hoogterras. De andere zes zijn van het laagterras: één onder Heumen, drie onder Overasselt

en twee onder Wijchen. Van elken pol heb ik een stukje gedroogd, zoodat ik de planten mooi met elkaar kan vergelijken. Eerst de algemeene kenmerken. De gewone Callunavorm heeft onder den gekleurden kelk vier groene, bijna ronde meer of minder gewimperde blaadjes, die ik ergens bijkelk vond genoemd. Aan de enkele millimeters lange steeltjes zitten twee paar steelblaadjes, waarvan een paar vlak onder den bijkelk. De nieuwe vorm heeft een groot aantal van

die meer ronde-gewimperde blaadjes aan de langere bloemsteeltjes, als het ware een massa bijkelken stijf op elkaar gepropt. De bloem in knop ligt prachtig daardoor beschermd, maar als de bloem zich opent, wordt ze er wel een beetje door gehinderd. Tenminste, de bloemen staan niet zoo ver open als een gewone struikheidebloem het gewoon is te doen. Is de bloem uitgebloeid, dan vormen de kelkbladen niet het mooie, gesloten vuistje, maar liggen meer als een dak tegen elkaar.

Calluna vulgaris f. *Omnium sanctorum*.
Takje van de tweede plant.

Dan de late bloei, in October, November en December, ja nog in Januari, ten minste dit jaar. Deze bloeitijd is wel een unicum voor onze flora. De bij uitstek late bloeiers, herfsttijloos en klimop zijn al klaar, als mijn planten pas beginnen. Dit kenmerk zou ik het liefst in den naam doen uitkomen, en daar, voor zoover ik te weten kon komen, deze vorm nergens beschreven is, heet ik ze Allerheiligenheide; *Calluna vulgaris omnium Sanctorum*.

Onderling vertoonen de planten nog al verschillen. De bloemkleur is meer blauwpaars, enkele pollen staan in bloemkleur dicht bij den gewonen vorm. Een plant was bleek blauwpaars.

Er zijn vroege bloeiers en late bloeiers. De twee pollen van Wijchen waren bij de ontdekking op 1 en 7 November voor een groot deel uitgebloeid. Ook twee van Malden. Andere pollen, hoewel diep in November gevonden, waren pas in het begin. Vier planten hebben, terwijl ik dit schrijf, half Januari, nog geen enkel bloempje. Ik vrees, dat ze dit seizoen er geen meer zullen maken.

Wel zijn een massa bloemsteeltjes met de bewuste blaadjes aanwezig. Anders toch waren ze niet te kennen als *omnium Sanctorum*.

Er zijn rijke bloeiers, arme bloeiers en niet bloeiers, zooals reeds gezegd. De arme bloeiers hebben veel bloemsteeltjes. En dan denk ik vooral aan een reuzenpol van Mook, die ik bijna was voorbijgegaan, daar ik hem op een afstand voor een forschen, donkeren bremstruik hield.

De lengte der bloemsteeltjes en het aantal blaadjes, dat ze dragen, verschilt nog al. De gewone vorm heeft ze van ongeveer 3 m.M., sommige *omnium Sanctorum*-planten hebben ze maar weinig langer. De langste steeltjes zijn ongeveer 8 m.M. 't Aantal blaadjes schommelt tusschen 20 en 80. Bij de langgesteelde planten vooral staan de steeltjes mooi horizontaal af, vooral mijn tweede plant heeft dat mooi. (zie foto).

Bij de meeste planten liggen de blaadjes dakpansgewijze in vier rechte rijen, bij enkele planten zijn de vier rijen meer spiraalvormig gedraaid. Weer andere, waarvan vooral de eerste pol een mooi voorbeeld is, hebben ze eerst in vier rijen. De laatste millimeters onder de bloemen liggen ze meer of minder duidelijk in een spiraal in meer dan vier rijen. Dit laatste gedeelte doet eenigzins aan het napje van een eikel denken. De bloem bevat meer kelk en kroonbladen, meest vijf.

De bewimpering kan meer of minder sterk zijn. Bij sommige is de bewimpering zoo, dat tusschen de rijen blaadjes een eenigzins villige streep wordt gevormd.

Een gesloten vegetatie van *omnium Sanctorum* heb ik niet aangetroffen. Alleen twee planten in Malden en de drie van Overasselt staan dicht bij elkaar. De twee van Malden

Plant met langgesteelde bloemen.

verschillen nog al, zoodat ze me niet zeer nauw verwant lijken. Anders zou het kunnen zijn met die uit Overasselt. Wel bloeiden twee planten niet, maar daar zou de schaduw van het eikenhout wel schuld aan kunnen hebben.

Zaad zag ik nog alleen van de vroegste bloeiers uit Wychen. Mocht omnium Sanctorum afhankelijk zijn van insecten, dan zal zaadvorming wel miniem zijn. De twee uit Wijchen verkeerden wel in de minst ongunstige omstandigheden.

Ik hoop verder mijn planten goed in de gaten te houden en ook de volgende vormen. Want als je veel naar eenzelfde plantensoort ziet, blijft het in den regel niet bij één afwijking. Van den volgenden vorm vond ik één plant onder Overasselt, één onder Mook, één onder Malden, terwijl ik van de laatste plaats een paar takjes in herbarium heb van een nu omgewerkte plek. Die zijn nog van voor 1922. De plant van Overasselt, die ik op 1 November vond, had nog heel veel bloemen mooi van kleur, van de andere pollen waren ze verbleekt. De bloempjes blijven gesloten. Bij ontleding van een bloempje vindt men acht gekleurde blaadjes, kelk en bloemkroon. De middelsten, de kroon, zijn wat

smaller dan de buitensten, maar even lang ongeveer. Meeldraden ontbreken totaal. In 't midden de stamper. Een vorm met enkel vrouwelijke bloemen, dus *Calluna vulgaris gynodioica*.

Onder Malden kwam ik twee planten tegen, die ik op het eerste gezicht voor dezen vorm hield, daar de bloemen zich niethadden geopend. Hoewel de inhoud sterk verdroogd was, kon ik bij een der planten duidelijk meeldraden onderscheiden, het andere exemplaar lijkt wel een polystyl monstrum. Ik hoop er dit jaar frissche bloemen aan te vinden.

Planten met gevulde

Plant met gesloten vrouwelijke bloemen.

Plant met gevulde bloemen.

bloemen kwam ik drie maal tegen. Vooral een pol was een prachtplant met voornamelijk aan den top der takken dikke openpuilende knoppen. Lager waren de knoppen kleiner en net als bij den vrouwelijken vorm, ze bleven gesloten.

Ook schijnt er een laatbloeiende gewone vorm te bestaan, kleiner met ook kleinere bloemen. Zoo vond ik op 6 November een pol onder Wychen en op 24 November een groepje van drie onder Malden. De struikheide kan door een of andere oorzaak (plaggen steken) laat bloeien. Deze omstandigheid leek hier niet aanwezig.

Een vorm met langgesteelde bloemen lijkt me wel overal voor te komen, maar vooral veel op het heideterrein, dat de Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten heeft aangekocht. Vooral de onderste bloemen kunnen steelen hebben van twee centimeters met veel steelblaadjes. In de oksels hiervan kunnen weer bloempjes zitten aan gewone steeltjes. Naar boven toe worden de steeltjes korter. Dergelijke planten zijn dadelijk te kennen aan hun meer losse bloeiwijze. De gevuldbloemige plant en die met vrouwelijke bloemen, die ik van dit terrein heb, behooren beiden tot dezen vorm, hoewel ze het verschijnsel maar zwak vertoonen.

Niet zelden komt men planten tegen, die er oogenschijnlijk gezond en fleurig uitzien, en het alleen maar brengen tot knoppen. Enkele pollen onder Malden hadden naast gewone ook erg bossige takken, een soort heksenbezem. Een zwam zal wel de schuldige zijn.

Witbloemige planten heb ik bij dit late onderzoek niet meer gezien. Ze zijn hier anders niet zoo heel zeldzaam. Graag had ik de grijsbehaarde variëteit gevonden. Die schijnt hier in de buurt niet voor te komen.

Trouwens ik mag toch wel tevreden zijn met wat ik op Callunagebied zag. Misschien wordt er iemand door opgewekt, ook eens onze mooie struikheide te bekijken. Wie weet, wat er nog voor den dag komt. Ik hoop er dan nog in „De Levende Natuur” over te lezen.
Malden. JOH. JANSSEN.

STRANDVONDSTEN.

Tuimelaar (Tursiops tursio).

OP de strandexcursie van de Ned. Nat. Hist. Ver. afd. Haarlem vonden we op 29 November 1925 even ten zuiden van IJmuiden een tuimelaar (*Tursiops tursio*). Het was een ♂, ± 2,45 M. lang, vertoonde een lange buiksneede en verkeerde in vrij sterk rottende toestand. Eenige weken daarna ging ik de kop halen, een onsmakelijk

werkje, dat je echter voor de goede zaak moet over hebben. De schedel verhuisde naar 's Rijks Museum van Nat. Historie te Leiden, terwijl de beide borstvinnen naar het bekende adres, den Heer A. B. van Deïnse te Rotterdam gingen.

In Augustus 1926 hoorde ik van den Heer J. Drijver dat er een tuimelaar bij IJmuiden gestrand was. Den 21sten Augustus ging ik kijken en vond het dier tusschen de schelpenslag van Duin en Kruidberg en de Zuidpier van IJmuiden. Het was een tuimelaar van bijna 3,25 M. lang, maar zoo gehavend, dat er niets meer te redden viel. Dit exemplaar had vrij sterk afgesleten tanden, en ik heb toen nog een oogenblik aan de ouderdomsvariëteit. *Tursiops tursio obtusus* van Schlegel gedacht. Een der tanden sneed ik uit en zond die aan den Heer van Deïnse; die mij berichtte dat het ongetwijfeld een gewone tuimelaar was.

Den 10den October 1926, de dag van den hevigen storm, vonden we even ten zuiden van Zandvoort weer een groote tuimelaar (± 3,00 M. lang), die ook reeds te veel vernield was om op te zenden.

Vandaag 16 Januari 1927 vonden we bij strandpaal 70,

ten Zuiden van Zandvoort een jonge tuimelaar. Het dier had nog geen duidelijke tanden,

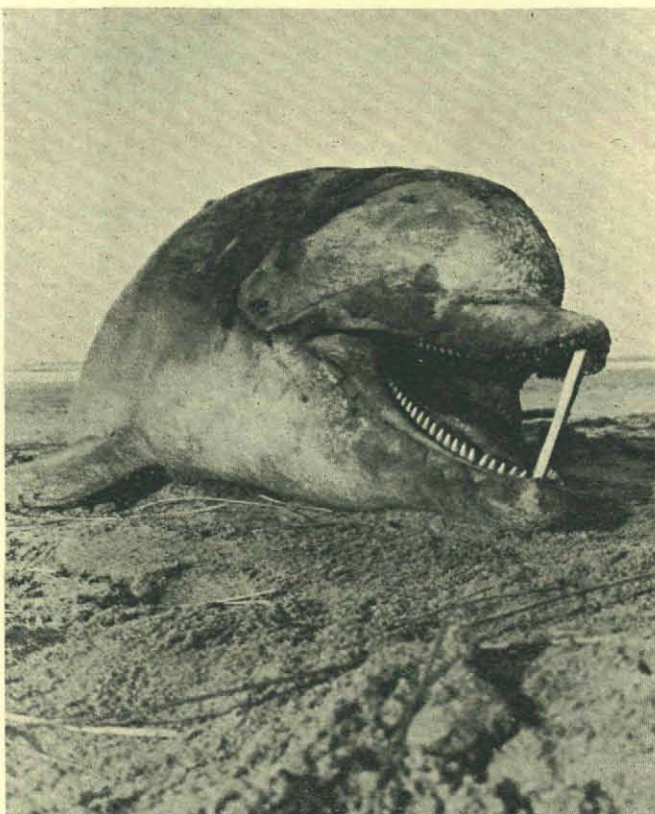

Foto 1. Kop en tanden van de Tuimelaar ♂. (*Tursiops tursio*).
Strand onder IJmuiden.

29 November 1925.

Foto JAN P. STRIJBOS.